

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.243
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
завідувачу кафедри політичних наук,
професору кафедри політичних наук,
доктору політичних наук, професору
МОНОЛАТІЮ Івану Сергійовичу
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, професора,
завідувача кафедри міжнародної інформації Національного університету
«Львівська політехніка»

Гулая Василя Васильовича

на дисертаційну роботу Савлюка Богдана Івановича на тему:
«Український націоналізм у сучасному інформаційному просторі України»,
подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Сучасний етап розвитку політичних процесів характеризується докорінною трансформацією інформаційного простору, в якому медіа перестають бути виключно каналом передачі повідомлень і перетворюються на повноцінного політичного актора, здатного формувати ідентичності, мобілізувати соціальні групи, конструювати образи «свого» й «чужого», легітимізувати або делегітимізувати політичні ідеології. У цих умовах уявлення громадян про націю, національні цінності, історію, героїв та ворогів формуються переважно через інформаційний простір, що робить

дослідження медійної репрезентації політичних ідеологій одним із пріоритетних напрямів сучасної політичної науки.

Поряд із цим, Війна за Незалежність України ще раз підтвердила, що сучасна війна ведеться не лише у фізичних доменах, але й у сфері смислів, контекстів, сприйняття та особливо інтерпретації подій. Системний деструктивний інформаційно-психологічний тиск держави-агресора, спрямований на дискредитацію українського націоналізму, ототожнення його з радикалізмом, екстремізмом та особливо націонал-соціалізмом й фашизмом, фальсифікацію історичної пам'яті українського народу найперше періоду національно-визвольних змагань ХХ ст, переконливо доводить, що медійна репрезентація національної ідеї безпосередньо впливає на здатність нації зберігати політичну суб'єктність та консолідуватися перед зовнішніми загрозами.

Актуальність дисертації п. Б. Савлюка для української політичної науки полягає, серед іншого, у тому, що робота стосується недостатньо систематизованого, але надзвичайно важливого напрямку досліджень – функціонування українського націоналізму в сучасному інформаційному просторі України. Попри значну кількість наукових досліджень українського націоналізму як історичного та ідеологічного феномену, роль медіа як чинника його сучасної трансформації досі залишалася недостатньо осмисленою. Саме цю наукову прогалину і заповнює рецензоване дослідження, демонструючи, що український націоналізм у сучасному вигляді є не лише історичною спадщиною, а й результатом постійної медійної реконструкції.

Обрана тема є своєчасною також з огляду на трансформацію українського медіапростору в умовах воєнного стану, посилення державної регуляції інформаційної сфери, зростання ролі стратегічних комунікацій та необхідність протидії російським дезінформаційним кампаніям. Саме тому дослідження має не тільки академічне, але й виразне прикладне значення для вироблення сучасної інформаційної та гуманітарної політики України.

Дисертаційне дослідження виконане у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Тема дисертації затверджена Вченою радою Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 10 від 06 грудня 2022 року) та здійснена на кафедрі політичних наук у межах наукової теми «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» за номером державної реєстрації 0117U004396. Це засвідчує логічний зв'язок роботи з актуальними напрямками наукових досліджень кафедри та університету.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертації є логічно сформованою та спрямована на досягнення мети і завдань роботи – здійснення комплексного аналізу особливостей представлення, трансформації та функціонування українського націоналізму в сучасному інформаційному просторі України, а також визначення його ролі у формуванні національної ідентичності та суспільно-політичних процесів в умовах війни. Робота складається з переліку скорочень і умовних позначень, вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінок, з них 195 – основного тексту.

У вступі (с. 19-27) автор обґрунтовує актуальність теми, визначає мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкриває наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подає відомості щодо апробації основних положень дисертації. Науковий апарат роботи загалом є послідовним та відповідає характеру обраної проблематики. Позитивно оцінюємо методологічний інструментарій дослідження, у якому органічно поєднано системний, структурно-функціональний, інституційний та історико-порівняльний методи з дискурс-аналізом і контент-аналізом медіатекстів, що дозволило авторів підкріпити теоретичні положення емпіричним матеріалом.

Акцентуємо увагу на списку використаних джерел, який налічує 324 позиції, у тому числі праці іноземними мовами. Серед опрацьованих джерел

– ґрунтовні праці класиків теорії медіа та політичної комунікації (В. Ліппманн, Г. Лассвел, Г. М. Маклуен, Д. Мак-Квейл, Д. Галлін, П. Манчіні, П. Лазарсфельд), провідних теоретиків нації та націоналізму (Е. Сміт, Е. Гелнер, Б. Андерсон, П. Альтер, Дж. Армстронг), а також знаних українських дослідників (Г. Почепцов, В. Кулик, О. Зайцев, Г. Касьянов, О. Сич та інші), що формують сучасний науковий дискурс досліджуваної проблематики.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження медіа та ідеології» (с. 28-112) автор здійснив комплексний теоретико-методологічний огляд проблеми. У підрозділі 1.1. (с. 28-45) розкрито теоретичні та методологічні аспекти дослідження медіа, проаналізовано класичні теорії преси та моделі медіасистем. У підрозділі 1.2. (с. 45-70) досліджено вплив медіа на політичні інститути та процеси, зокрема механізми формування громадської думки та маніпуляції масовою свідомістю. У підрозділі 1.3. (с. 70-83) здійснено тлумачення та класифікацію ідеологій, а у підрозділі 1.4. (с. 83-112) розкрито поняття та сучасний розвиток націоналізму в Україні.

Позитивно оцінюємо те, що автор не обмежується суто медіазнавчим підходом, а прагне розглянути взаємодію медіа та ідеології як інтегративний політичний феномен.

У другому розділі «Вплив медіа на сприйняття сучасного українського націоналізму» (с. 113-151) дисертантом здійснено комплексний аналіз деструктивних медійних впливів на націоналістичний рух в Україні. У підрозділі 2.1. (с. 113-123) проаналізовано ліберальну агенду та її вплив на націоналістичний рух в Україні, при цьому сформульовано авторське поняття «ліберальна агенда», що становить елемент наукової новизни роботи. У підрозділі 2.2. (с. 123-142) досліджено вплив проросійських медіа на процеси розвитку українського націоналізму, зокрема технології дезінформації, маніпуляції історичною пам'яттю та ототожнення українських націоналістів із нацистами й фашистами. У підрозділі 2.3. (с. 142-151) розкрито олігархічний фактор у медіа та обґрунтовано амбівалентну природу

олігархічних медіа, здатних одночасно підтримувати патріотичну риторичу, дискредитувати націоналізм і комерціалізувати національну ідею.

Заслуговує на увагу спроба дисертанта емпірично обґрунтувати систематичну критику націоналістичного руху за допомогою контент-аналізу публікацій популярних українських медіа та дискурс-аналізу лексики делегітимації («радикали», «фашисти», «екстремісти», «бандерівці»). Такий підхід говорить про розуміння складності досліджуваного явища та його багаторівневого характеру.

Третій розділ «Конструктивний дискурс медіа в поступі сучасного українського націоналізму» (с. 152-203) має виразне прикладне спрямування. У підрозділі 3.1. (с. 152-171) окреслено ресурсний потенціал українських націоналістичних медіа в контексті розбудови націоналістичного руху – від «Розбудови нації» та підпільної «Сурми» до діаспорних і сучасних видань. У підрозділі 3.2. (с. 171-182) проаналізовано внесок проукраїнських медіа в розвиток націоналістичного руху, у тому числі роль самвидаву та національно-демократичної преси. Особливо ретельно у підрозділі 3.3. (с. 182-203) досліджено зміну вектору медіа щодо націоналістичного руху в процесі Війни за Незалежність України. Дослідник демонструє глибоке розуміння предметної сфери, простежуючи трансформацію суспільного образу українського націоналізму від етапу стигматизації через фазу героїзації до поступового утвердження як елементу суспільної норми, та обґрунтовує роль медіа як каталізатора переходу українського націоналізму на державницький рівень.

Висновки (с. 204-213) свідчать про загальне виконання поставленої мети та завдань дисертації. Важливим здобутком автора є узагальнення досліджуваної проблематики та концептуалізація сучасного українського націоналізму як адаптивної мобілізаційної ідеології, що трансформується під впливом воєнних, безпекових і геополітичних чинників.

Результати напрацювань Б. І. Савлюка викладені у 3 статтях у наукових фахових виданнях України категорії Б. Апробація результатів дослідження

здійснена на засіданнях кафедри політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника та на VI і VII Міжнародних науково-практичних конференціях «Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри» (м. Івано-Франківськ, 2025 р., 2026 р.). Це вказує на належний рівень опрацювання проблематики та апробації основних результатів дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У дисертаційній роботі Савлюка Богдана Івановича «Український націоналізм у сучасному інформаційному просторі України» порушення норм академічної доброчесності не виявлено.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації, зауваження, дискусійні проблеми. Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Б. І. Савлюка засвідчив їхню відповідність загальним висновкам. Загалом зміст анотації відтворює основні положення кваліфікаційної наукової роботи, не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації, та достатньо повно репрезентує актуальність, мету, завдання, наукову новизну, теоретичне й практичне значення дослідження. Дисертація та анотація оформлені відповідно до чинних вимог до такого виду кваліфікаційних наукових праць.

Водночас хочеться висловити низку зауважень до дисертаційної роботи Б. І. Савлюка:

1. У роботі автор оперує типологією медіа за їхнім ставленням до націоналістичного руху (ліберальні, проросійські, олігархічні, націоналістичні, проукраїнські медіа). Разом з тим, межі між цими типами є доволі рухомими: одне й те саме медіа може одночасно поєднувати ознаки олігархічного за формою власності та проукраїнського за змістовим наповненням. Варто було б чіткіше окреслити критерії такої типологізації та можливості віднесення конкретних медіа до кількох типів одночасно.

2. Автор слушно констатує, що після застосування санкцій РНБО України проти проросійських телеканалів саме Telegram-канали залишаються

важливим каналом поширення ворожих наративів. Проте емпіричний аналіз роботи зосереджений переважно на традиційних та онлайн-медіа. З огляду на стрімке зростання ролі соціальних мереж, месенджерів та блогосфери у формуванні політичної свідомості, доцільно було б приділити більшу увагу репрезентації українського націоналізму саме в цьому сегменті інформаційного простору, що суттєво розширило б евристичний потенціал дослідження.

3. Виокремлюючи сьомий етап державної політики у сфері медіа, що розпочався у 2022 році і характеризується посиленням державної регуляції, автор акцентує переважно на його мобілізаційному та безпековому вимірах. Водночас доцільно було б оцінити й потенційні ризики такої регуляції для медіаплюралізму та довгострокових демократичних стандартів функціонування інформаційного простору, зокрема, через подальше функціонування “Телемарафону “Єдині новини” із залученням, без визначення чітких критеріїв обрання телеканалів та виробників медійного контенту для нього.

4. Підрозділ 2.3, присвячений олігархічному фактору в медіа (с. 142-151), є найменшим за обсягом у дисертації. З огляду на суттєві зміни у структурі власності українського медіаринку після 2022 року, зокрема вихід окремих фінансово-промислових груп з медіабізнесу в умовах реалізації законодавства про деолігархізацію, доцільно було б розширити аналіз трансформації трансформованої олігархічної моделі медіа у воєнний період та її наслідків для репрезентації націоналістичного руху в цілому та окремих його складових зокрема, звернувши увагу на їхній вплив передовсім через мережі найпопулярніших Telegram-каналі, такі як “ТРУХА” та ін., їхні взаємозв’язки з впливовими представниками правлячого від 2019 року політичного класу України.

5. У висновках дисертації варто було б окреслити перспективи подальших наукових розвідок за досліджуваною проблематикою, зокрема щодо впливу технологій штучного інтелекту на медійну репрезентацію

українського націоналізму, що засвідчило б бачення автором динаміки розвитку предметного поля дослідження.

Водночас зазначені зауваження і рекомендації мають переважно дискусійний характер та аж ніяк не зменшують роль і значення дисертації Савлюка Богдана Івановича для політичної науки України, яка формує позитивне враження глибиною проведеного дослідження, порядком викладу результатів та логікою їх обґрунтування.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки. Отже, дисертаційна робота здобувача Савлюка Богдана Івановича «Український націоналізм у сучасному інформаційному просторі України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що має важливе теоретичне та практичне значення. Дисертація відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 052 Політологія, вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а Савлюк Богдан Іванович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

професор, доктор політичних наук,
завідувач кафедри міжнародної інформації

Національного університету
«Львівська політехніка»

A handwritten signature in black ink, which appears to be 'Василь Гулай'.

Василь ГУЛАЙ